

Управління культури та охорони культурної спадщини
Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

Методичні поради

м. Черкаси

2023

УДК 7.07+ 821.09](477.46)

A43

Укладач	Н.Д. Вітавська
Редактор	О. Дяглюк
Відповідальний за випуск	Л.Д. Дядик
Комп'ютерний набір	Н.Д. Вітавська

A43 Актуалізація та популяризація бібліотечних фондів / Управління культури та охорони культурної спадщини Черкас. Облдержадмін., Комунал. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. Облради; [уклад. Н.Вітавська]. Черкаси: ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2023. – 10с.

Видання містить рекомендації щодо роботи з бібліотечним фондом публічних бібліотек ТГ.

Дане видання призначене для бібліотечних працівників.

УДК 7.07 + 821.09] (477.46)

Бібліотечні фонди – невід’ємна складова інформаційних ресурсів держави. Вони потребують особливої уваги, розвитку, оновлення, популяризації. Фонди наших бібліотек є стратегічним ресурсом розвитку громад, основою економічного, інтелектуального, духовного прогресу. Тому їх актуалізація, оновлення та популяризація мають стати головним напрямком діяльності бібліотечних закладів та перебувати в зоні особливої уваги органів влади й місцевого самоврядування.

Поняття **актуалізації** книжкових фондів включає комплекс заходів, серед них:

1. Очищення фондів від пасивної частини, яка утворилась за рахунок видань, що втратили актуальність, надійшли до фондів бібліотек випадково й були непрофільними для конкретної бібліотеки, фізично зношені, непридатні для використання.

Вилучення документів є одним із важливих складників формування фондів бібліотек. Це постійний, об’єктивно зумовлений процес, який сприяє поліпшенню якісного складу фонду, його актуалізації та підвищенню ефективності використання. Забезпечення організованого вилучення документів передбачається річним (квартальним) планом, де конкретизуються обсяг, термін і причина, за якими буде списуватися література.

Виявлення і вилучення документів відбувається шляхом суцільного їх перегляду. При підготовці до вилучення фондоутримувач має звірити документи з довідковим апаратом бібліотеки, встановити кількість примірників, що залишаються у фондів, наявність перевидань, забезпеченість теми.

Не підлягають списанню (вилученню):

- культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання;
- документи краєзнавчого характеру;
- рідкісні та цінні видання.

Причиною вилучення бібліотечних документів (та тим самим актуалізації фондів) може стати:

- фізично зношені видання, що не підлягають ремонту чи реставрації;
- морально застарілі видання (документи, що втратили свою інформативність та актуальність), наприклад: брошури, листівки та ін. матеріали з виробничого досвіду, посібники, які мають доповнені та перероблені аналоги тощо..
- втрачені користувачами.

Списання документів, втрачених користувачами, здійснюється шляхом їх заміни рівноцінними виданнями. Якщо це була література сучасної російської тематики, вона просто списується без заміни або заміни на добровільній основі актуальними виданнями українських авторів. При неможливості (якщо є підтвердження) повернення видань, неповернуті документи списуються;

- передача до обмінно-резервного фонду (непрофільні документи та наявні у великій кількості). Використання документів через обмінні бібліотечні фонди здійснюється згідно з Наказом «Про порядок використання...» від 31.10.2017р. №1131 шляхом обміну документами між фон-доутримувачами, безкоштовної передачі документів іншим організаціям з метою популяризації читання.

- Крім вищезазначених заходів, за якими відбувається актуалізація бібліотечних фондів, сьогодні, під час

військової агресії РФ, особливе значення набувають «Рекомендації щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією РФ», розроблені МКІП України. Відповідно до них, із бібліотек під час вилучення, підпадають книги: зміст яких порушує вимоги ст.2 ЗУ «Про захист суспільної моралі»; внесені Держкомтелерадіо до переліку видань, які не рекомендовані до ввезення на територію України, автор (один з авторів) яких внесений до списку осіб, що становлять загрозу національній безпеці; до авторів або видавництв застосовано санкції відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони; автори яких публічно підтримують агресію Росії проти України.

- Не рекомендується зберігати в бібліотеках фізично зношені та морально застарілі видання періоду СРСР, за винятком екземплярів, що становлять ядро бібліотечного фонду.

- Слід дуже виважено підійти до списання російської класичної та галузевої літератури. Видання повного зібрання творів російських класиків можна залишити у фондах, але прибрати з відкритого доступу та видавати лише за вимогою користувачів; галузеву літературу (не менше одного примірника), що відповідає загальночитачьким потребам даної місцевості та популярну літературу (бджільництво, квітникарство, ремонт засобів пересування та ін.) залишаємо у фондах до появи аналогічних україномовних видань.

- При вилученні вищезазначеної літератури слід вести окремий службовий облік документів, списаних у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, з метою подальшого врахування при поповненні бібліотечних фондів за рахунок бюджетних програм.

- Актуалізація фондів тісно пов'язана з їхнім оновленням та поповненням. При поповненні бібліотечних фондів

слід керуватись Наказом МКІП від 17.06.2020р.№1906 «Про затвердження Порядку відбору, придбання та розподілу книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів».

- У нинішній військовий час питання оновлення бібліотечних фондів потребує від бібліотечних працівників особливого креативу мислення та діяльності. Слід вигадувати, долучатися до цікавих способів поповнення фондів. Це можуть бути наступні способи:

- збір книг через соціальні мережі;
- участь у розіграші від видавництв та інших організацій (інформацію про розіграші та книжкові новинки можна отримати на сторінці Фейсбук «Книги. Новинки.Знижки. Розіграші»);
- оголошення всіляких акцій (як подарункових, так і таких, як «Здай макулатуру – збережи дерево – поповни бібліотеку»);
- прийняття місцевих програм із поповнення бібліотечних фондів;
- активізація діяльності своїх закладів задля отримання книг від УІК за Державною програмою;
- участь у конкурсних та грантових проєктах;
- співпраця з благодійниками;
- систематичні зустрічі та спілкування з українськими письменниками та літераторами;
- налагодження співпраці та партнерства з благодійними зарубіжними фондами (БФ «Сейбр-Світло», «Каунтернарт», «Відродження», проєктом «Освіта» та ін.).

Бібліотекам важливо мати не тільки добре укомплектовані сучасною літературою фонди, а й уміти «подати» їх користувачу, зацікавити тим чи іншим виданням, тією чи іншою темою. Тому важливо вміло і креативно проводити заходи з

популяризації книги та читання, створювати позитивно-інноваційний імідж свого закладу.

Ефективній роботі з **популяризації** книжкових фондів та читання сприятиме соціальне партнерство бібліотек, письменників, ГО, ЗМІ. Бібліотеки мають стати платформами публічного доступу до книги в різних форматах, починаючи від наочної популяризації, проведення літературно значимих заходів до представлення та розкриття фондів у ЗМІ, соціальних мережах.

Бібліотеки мають приділяти особливу увагу формуванню книжкових просторів у закладах: продумана організація фондів, їх відкритість, доступність, комплекс виставок, переглядів, які мають активізувати використання літератури.

Однією з основних форм популяризації книжкових фондів залишаються **книжкові виставки**. Виставка, як одна з форм наочності, покликана та здатна найкраще вирішувати інформаційний напрямок і забезпечувати в комплексі досягнення мети діяльності бібліотеки в цілому. Виставки створюють позитивний імідж бібліотеки. Із метою привернення уваги користувачів до читання та полегшення пошуку необхідних видань, можна оформляти виставки як: виставка одного жанру, виставка-рейтинг, виставка одного автора, виставка книг-ювілярів та ін. Особливо значимою є виставка Нових надходжень. Із метою рекламування нових надходжень можна використовувати наступні теми виставок: «Гарний настрій з новинкою», «Книжкове безсоння – читаємо новинку», «Сам на сам з новою книгою», «Новий час – нові книги» тощо. Інформуванню широкого загалу читачів про нових письменників може сприяти постійнодіюча книжкова виставка «Міні-маркет сучасної української літератури».

Значна кількість користувачів у своєму виборі орієнтуються на авторів – переможців літературних премій та конкурсів. На виставці можна представити твори переможців, лавреатів «Її величність українська книга», де зібрати відгуки преси, літературознавців, висловлення думок читачів, самих авторів. Одночасно з демонстрацією виставки можна провести інформаційну годину «Читай книги, що стали подією», «Лавреати загальновідомих премій та конкурсів» та ін.

Наблизити користувачів до книг на бібліотечних полицях допоможуть виставки: однієї книги, книги, яку варто прочитати, виставки-персоналії, виставки-роздуми, виставки – реклами та ін.

Популяризувати свої фонди бібліотеки можуть за допомогою **віртуальних виставок**. Така форма дає можливість представити документи в потрібній кількості назв, необмежений термін експонування літератури, можливість дистанційного перегляду виставок без відвідування закладу.

Організуючи книжкові виставки, бібліотеки реалізують наступні завдання та мету:

- розкривають та популяризують свій фонд;
- інформують про подію та знайомлять із новинками;
- викликають інтерес читачів до літератури різної тематики;
- формують позитивний імідж бібліотеки;
- сприяють різноманітному дозвіллю.

Всебічному розкриттю та популяризації фондів сприяють **перегляди літератури**. Під час перегляду можна представити до 40 одиниць видань. Відкриті перегляди можуть

проводитись як самостійні заходи, так і під час конференцій, семінарів, нарад. Для перегляду важливо вдало визначити тему, і виставити документи за змістом заходу.

Важливими формами в розкритті та популяризації фондів є **бібліографічні огляди літератури** та **бібліотечні плакати**. Огляди літератури – це масові заходи, що мають спонукати користувачів до читання книг певної тематики або привертати його увагу до нових надходжень. Для огляду притаманні: актуальність, відбір літератури з урахуванням інтересів і потреб аудиторії, змістовність характеристики книг, «живий» виклад матеріалу. Огляд може мати музичний, відео-супровід.

Бібліотечний плакат є композицією тексту та ілюстрацій. Його завдання – привернути увагу до дати, особи, видавництва.

Дієвою та цікавою формою для користувача є **презентація книги** з фонду бібліотеки. Підвищить рейтинг презентації присутність автора, видавця. Супроводжувати презентацію має книжкова виставка, де представлена література, що дотична тематикою, автором до основної книги.

Важливими для бібліотеки як культурно-дозвілльєвого центру, що популяризує свої фонди, є такі форми, як літературно-мистецькі об'єднання, клуби за інтересами, центри українознавства.

Необхідним є співпраця бібліотек та ЗМІ. Важливо налагодити взаємодію з популяризації книги та авторів з місцевим радіомовленням, де мати певні літературні рубрики, години літературних спілкувань та ін.

Впровадження інформаційно-цифрових технологій дозволяє ефективно використовувати Інтернет-простір. Це має значення при популяризації книги та взаємодії з віртуальними відвідувачами. Веб-сайти, блоги, сторінки в соціальних мережах мають стати платформою спілкування бібліотекаря і користувача довкола книги, читання, літературних подій. На сайтах бібліотек слід створити рубрики: «Література, що надійшла до бібліотеки», «Історична книга на наших полицях» та ін., де подавати не тільки перелікову інформацію, а представляти буктрейлери на ту чи іншу книгу, на сторінках у соціальних мережах розміщувати фото, відео-інформацію про заходи з популяризації книги та читання.

Важливу нішу в актуалізації та популяризації бібліотечних фондів відведено методичній діяльності та підвищенню кваліфікації бібліотечних кадрів. Головні бібліотеки як методичні центри мають проводити систематичні навчання із працівниками БФ. Спеціалісти головних бібліотек мають проконтролювати процес актуалізації бібліотечних фондів у кожній БФ своєї ТГ.

Теми інноваційних підходів в обслуговуванні користувача, пошуку нових форм популяризації книги та читання, розвитку соціального партнерства повинні стати ключовими в підвищенні кваліфікації спеціалістів. Слід проводити тематичні тренінги з інформаційної підтримки веб-сайтів, сторінок у соціальних мережах для спілкування з аудиторією, популяризації ресурсів, послуг бібліотек, промоції читання. Потрібним буде проведення майстер-класів для створення буктрейлерів, відеоматеріалів, підкастів тощо. Важливими є створення методичних порад з популяризації фондів бібліотек, творчості письменників, промоції читання. Цікавими будуть навчання з написання місцевих проєктів з просування книги,

читання. Так, проєкт «Черкащина (або ваша ТГ) читає» популяризуватиме твори української літератури та місцевих авторів сприятиме проведенню масштабної рекламної кампанії та масових заходів з метою підвищення іміджу бібліотек та тісної співпраці з громадою. Доцільними будуть проєкти «Черкащина (...) літературна», «Герої нашого часу в літературі» та ін. Конкурс «Краща книга року у...бібліотеці» сприятиме пошвавленню читання та обізнаності бібліотекарів про літературу у своїх фондах.

Сьогодні процес актуалізації та популяризації бібліотечних фондів, як ніколи, актуальний. Від його правильності, своєчасності, креативності залежить подальше функціонування публічних бібліотек як інституцій потрібних громаді та українському суспільству.

Використана література :

Булах, Т.Д. Заходи з популяризації читання: загальна характеристика / Т.Д. Булах // Вісн. Кн. Палати. – 2016. – №2. – С.46–48

Кулієва, Т. Імідж бібліотекаря: від минулого до сьогодення / Т. Кулієва // Бібліотечна справа. – 2015. – №8. – С.16–18

Мартюшова, О. Нетрадиційні форми популяризації книги в бібліотеці // Біб. Форум – 2011. – №1. – С. 31–35

Організація бібліотечних фондів ПБ: методичні рекомендації / РОУНБ; уклад.: Н.П. Воляк. – Рівне: [б.в.], 2018. – 55 с.

Сучасні форми і методи підтримки і розвитку читання / [упоряд. А.І.Рубан]. – Київ: [ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського], 2021. – 62 с.